

ΤΟΥ **Ηρακλή Κακαβάνη**

Οι μυθιστορηματικές αλλαγές ενός μυθιστορήματος.

Αγνώριστοι οι πρωταγωνιστές μεταξύ διαφορετικών εκδόσεων του ίδιου έργου.

Ο Μ. Καραγάτσης, αστός και κοσμοπολίτης, γεννήθηκε το 1908 στην Αθήνα. Ήταν ο νεότερος βλαστός του Γεώργιου Ροδόπουλου και της Ανθής Μουλούλη. Μάλιστα με μεγάλη διαφορά ηλικίας από τ' άλλα αδέλφια του. Τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε σε διάφορες επαρχιακές πόλεις, όπου ο πατέρας του ήταν διευθυντής τράπεζας. Τέλειωσε το δημοτικό στη Λάρισα και το Γυμνάσιο στη Θεσσαλονίκη. Το 1924 γράφτηκε στη Νομική Σχολή του πανεπιστημίου του Γκρενόμπλ και το 1925 επέστρεψε και φοίτησε στο πανεπιστήμιο Αθηνών. Από το 1931 έως το 1939 δούλεψε ως νομικός σύμβουλος ασφαλιστικής εταιρίας. Ένα από τα εξώφυλλα των εκδόσεων «Εστία»

Το Μ(ίτια;) Καραγάτσης είναι ψευδώνυμο (Δημήτρης Ροδόπουλος το πραγματικό), το οποίο ο ίδιος νομιμοποίησε, ως επώνυμό του, με νομαρχιακή απόφαση το 1957.

Το ψευδώνυμο Καραγάτσης το πήρε από το δάσος «Αριμπουτζάκ» που γειτόνευε με την Αβερώνφειο Γεωργική Σχολή στη Λάρισα. Ήταν δίπλα στον Πηνειό και τα περισσότερα δέντρα του ήταν καραγάτσια (φτελιές). Εκεί περνούσε τα καλοκαίρια του. Το αρχικό Μ. (ο ίδιος υπογράφει πάντα ως Μ. και ποτέ δε δήλωσε πού αναφέρεται) ερμηνεύεται ως Μίτια (ρώσικη εκδοχή του ονόματος Δημήτρης).

Ένα από τα εξώφυλλα των εκδόσεων «Εστία»

Αποδίδεται στην αγάπη του Καραγάτση για τον Ντοστογιέφσκι.

Η Γεωργική Σχολή, ο διευθυντής και οι καθηγητές της έδωσαν το υλικό για το πρώτο του έργο. Σε ηλικία μόλις 25 χρόνων έγραψε τον «Συνταγματάρχη Λιάπκιν» (1933). Φιλοξενούμενος ταχτικά και για καιρό στη σχολή μελέτησε από κοντά και τον Λιάπκιν και τους άλλους ήρωές του. Το κλίμα της Σχολής και οι καθηγητές επέδρασαν και στην πολιτική του σκέψη του νεαρού Καραγάτση.

Ήρωες του έργου Ρώσοι εμικρέδες. Αξιωματικοί και πρίγκιπες, οι οποίοι μετά την επικράτηση της επανάστασης του 1917 στη Ρωσία έρχονται στην Ελλάδα και προσπαθούν να προσαρμοστούν στις καινούριες συνθήκες ζωής. Κεντρικό πρόσωπο ο Νταβίντ Μπορίσιτς Λιάπκιν, πρώην συνταγματάρχη του τσαρικού στρατού, επιστάτης του σταθμού επιβητόρων στη Γεωργική Σχολή Λάρισα.

Η μετάλλαξη

Ο «Συνταγματάρχη Λιάπκιν» παρουσιάζει ενδιαφέρον για την εποχή, που αναφέρεται και την εξάπλωση των κομμουνιστικών ιδεών σε μια μεγαλούπολη της χώρας μας δεκαπέντε χρόνια μετά την Οχτωβριανή Επανάσταση (από τη Σχολή ξεπήδησε η καλύτερη αντιστασιακή ομάδα την περίοδο της γερμανικής Κατοχής στη χώρα μας). Έχει ενδιαφέρον, όμως, και για την ιδεολογική μεταστροφή του ίδιου του συγγραφέα.

Ο Μ. Καραγάτσης και ο Στράτης Μυριβήλης («Ζωή εν τάφω») είναι οι μοναδικοί μάλλον στην ελληνική λογοτεχνία, οι οποίοι σε μεταγενέστερες εκδόσεις του ίδιου έργου της αλλάζουν τον ιδεολογικό προσανατολισμό του.

Ο Λιάπκιν παίρνει την οριστική του μορφή το 1955 (από αυτή την έκδοση και μετά το βιβλίο εκδίδεται από την «Εστία»). Είχαν μεσολαβήσει οι εκδόσεις το 1939 («Πυρσός»), 1944 («Καραβιάς»).

Στην πρώτη του έκδοση ο Καραγάτσης με συμπάθεια τοποθετείται απέναντι στη νεαρή Σοβιετική Ένωση. Στις επόμενες εκδόσεις σταδιακά αφαιρούνται τα φιλομπολσεβίκικα χωρία ώσπου στην έκδοση του 1955 το έργο γίνεται αντισοβιετικό, εχθρικό προς την Οχτωβριανή Επανάσταση **{1}**. Τις πρώτες αλλαγές τις εντοπίσαμε στην έκδοση του 1939 (3η έκδοση – περίοδος δικτατορίας Μεταξά) και συνεχίστηκαν στην τέταρτη έκδοση το 1944.

Δεν είναι καθόλου αδιάφορο ότι ο πρωταγωνιστής του έργου, πραγματικό πρόσωπο, στην Κατοχή υπήρξε ένας σαδιστής – βασανιστής, συνεργάτης των Γερμανών.

*Εξώφυλλο
προηγούμενης
έκδοση με
εικονογράφηση
Σπύρου Βασιλείου*

Η Γεωργική Σχολή στη Λάρισα σε μια εποχή , κατά την οποία και τα κανονικά σχολεία δεν λειτουργούσαν κανονικά (λόγω και του προσφυγικού κύματος), έπαιζε σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης και στη διακίνηση ιδεών εκεί **{2}**. Ήταν μια σχολή με πανεπιστημιακό σχεδόν κύρος. Συνέβαλε σε αυτό ο διευθυντής της Φιλοποίμην Τζουλιιάδης (γαμπρός του Καραγάτση), προερχόμενος από τον ελληνισμό της Κριμαίας και σπουδαγμένος στη δυτική Ευρώπη.

Ο Φ. Τζουλιιάδης, περιγράφεται ως άνθρωπος με σοσιαλιστικές αρχές, καλλιεργημένος, «με ευρύτητα, πολύμορφη μόρφωση. Τον συγκινούσαν η λογοτεχνία, ελληνική και ξένη, η φιλοσοφία και η κοινωνιολογία. Η μελέτη του ήταν το μεγάλο του πάθος.

Μετά τον γάμο του με την κόρη του τότε βουλευτή και επιτελούς του κόμματος των Φιλελευθέρων Γεωργίου Ροδοπούλου, δημιούργησε ένα φιλολογικό σαλόνι , όπου καλούσε πνευματικούς ανθρώπους της Λάρισας και περνούσαν ευχάριστα τις ώρες των συζητώντας και ανταλλάσσοντας γνώμες πάνω σε θέματα που τους ενδιέφεραν.

Δεν έκανε διακρίσεις με πολιτικά κριτήρια. Έτσι , ανάμεσα στους καλεσμένους του ήταν ο Δημ. Χατζηγιάννης, που τότε ήταν γ.γ. του Αγροτικού Κόμματος, ο γιατρός Νίκος Φλώρος, ρομαντικός σοσιαλιστής, ο Κώστας Τσιγάρας, στρατιωτικός κτηνίατρος με ευρύτερη εγκυκλοπαιδική και μουσική μόρφωση, ο εξάιρετος κατοπινά ηθοποιός Γιώργος Παπάς, που εργαζόταν στη διαχείριση της Σχολής, ο οφθαλμίατρος Κώστας Ισμουρίδης, ο κτηνίατρος Βεϊνόγλου και καθηγητές της Σχολής. Αλλά εκτός απ” τις φιλολογικές γίνονταν και κοσμικές συγκεντρώσεις που ποικίλλονταν και από καμιά ποκίτσα. Σ” αυτές καλούνταν ο Βασίλης Αρσενίδης, ο Κώστας Οικονομίδης, οι εξάδελφοι Πανταζήδες Μουλούληδες.

Όλος αυτός ο κόσμος δημιουργούσε μια πολύ ενδιαφέρουσα γοητευτική ατμόσφαιρα στη Γεωργική Σχολή. Αυτή και η παρουσία του Νταβίντοφ έδωσαν την έμπνευση στον Καραγάτση να γράψει τον “Συνταγματάρχη Λιάπκιν”.

Γύρω απ” τον κεντρικό του ήρωα κινεί και όλον αυτόν τον κόσμο που δημιουργεί την ατμόσφαιρα της Σχολής, που ο συγγραφέας την έζησε γιατί πολύ καιρό τον περνούσε

κοντά στην κ. διευθυντού, που ήταν αδελφή του (...) Όλους αυτούς ο Καραγάτσης τους παρουσιάζει στον “Λιάπκιν” αλλάζοντας τα επώνυμά τους, κατά τρόπο που για τους Λαρισινούς δεν ήταν

*Εξώφυλλο
προηγούμενης*

δύσκολο να τους αναγνωρίσουν. Έτσι τον γιατρό Ισχυρίδη τον γράφει Σταμπουλίδη, τον συνάδελφό του Φλώρο, Χλωρό, τον κτηνίατρο Τσινόγλου, Αγάδογλου, τους συμβολαιογράφους Μουλούληδες, σαν δικηγόρους Αλεξιάδηδες. Και τον Νταβίντωφ τον βαφτίζει Λιάπκιν» **{3}**.

έκδοσης

Οι καθηγητές της σχολής παρουσιάζονται από τον Καραγάτση να είναι ευνοϊκά προσκείμενοι στην Οχτωβριανή Επανάσταση. Ο διευθυντής της σχολής, στην πρώτη έκδοση, τοποθετείται κοντά στο σοσιαλισμό, με μια συμπεριφορά εξαιρετική και προς τον εμικρέ Λιάπκιν και προς τους κομμουνιστές καθηγητές στη σχολή. Όταν ο Λιάπκιν άρρωστος κινδυνεύει στα χέρια ενός κομπογιαννίτη, του συστήνει ένα γιατρό επιστήμονα⁴. Μένει έκπληκτος όταν ο συνταγματάρχης αρνείται να τον δεχτεί γιατί είναι κομμουνιστής!

Η-σελίδα-εξωφύλλου-
της-δεύτερης-
έκδοσης

Όταν αρρώστησε, αρνήθηκε να τον δει ο καινούριος γιατρός.
- Φέρτε μου τον Εβανγγελίδη, είπε, πληρώνω από τη τσέπη μου.
Ο Διεφθυντής, που πήγε να τον επισκεφτεί στη κάμαρά του, τον ρώτησε για την περίεργη αποστροφή του.
- Γιατί δεν θέλετε τον Χλωρό; Τον ρώτησε
- Μα είναι κομμουνιστής!
- Και τι σας εμποδίζει αυτό; Αλοίμονο αν προτού έρθουμε σε κοινωνική επαφή μ' ένα πρόσωπο, ζητούσαμε τα πολιτικά του φρονήματα. Δίπλα από τις ιδεολογικές ομάδες θα γινόσαντε και βιοτικές φατρίες. Αν ακολουθήσουμε το παράδειγμά σας, κανείς καλός αγροτικός, π.χ. θα δεχόταν να ψωνίσει μισή οκά τυρί από ένα μπακάλη Λαϊκό.
- Δεν είναι το ίδιο. Όχι, δεν είναι το ίδιο, μουρμούρισε ο Λιάπκιν σκυθρωπός. Οι κομμουνιστές είναι τέρατα... Τους είδα εγώ από κοντά. Είναι τέρατα... τέρατα...
- Μη ζητάτε αγέλους μέσα σε μια κοινωνική επανάσταση. Κι οι κομμουνιστές έχουν την ιδέα, ότι οι αστοί είναι τέρατα. Ξεχάστε λίγο τη Ρωσία και το αιματοκύλισμά της. Ο γιατρός Χλωρός είναι άριστος επιστήμονας, εξαιρετικός άνθρωπος, κι οι κοινωνικές του ιδέες δεν παίζουν κανέναν ρόλο στις σχέσεις του με τους ανθρώπους ίσου πολιτισμού με το δικό του...
- Είναι κομμουνιστής, επέμενε ο Λιάπκιν, με το μίσος, που μόνο σε καρδιές φατριαστών μπορεί να φωλιάσει.

- Μα είναι θεωρητικός κουμμουνιστής! Είπε ο Διεφθυντής.
- Ω! αφτοί είναι οι χειρότεροι! Είναι ποτισμένοι με το δόγμα. Τους είδα εγώ στη δουλειά. Σφάζαν! Σφάζαν! Οι εργάτες, οι μουζίκτοι, ο επαναστατημένος όχλος ήταν κοπάδι αρνιών μπρος σ' αφτούς τους θεωρητικούς μπόγηδες! Όχι κύριε Διεφθυντά. Μην επιμένετε να με δει ο Χλωρός!
Κι ο Διεφθυντής δεν επέμεινε. Άλωστε δεν ενδιαφερόταν για το ζήτημα συγκεκριμένα **{5}**

Μήνυση

Ο τρόπος που ο Μ. Καραγάτσης παρουσίασε τον Λιάπκιν προκάλεσε την οργή του Μπορίς Νταβίντοφ «και επειδή αγνοεί ποιος πραγματικά είναι ο συγγραφέας πάει στον

δικηγόρο Γιώργο Χύμο και του αναθέτει να τον μηνύσει για συκοφαντία, δυσφήμιση και εξύβριση... Πέφτει όμως από τα σύννεφα όταν ακούει ότι ο Καραγάτσης είναι ο

αδελφός της κ. Διευθυντού.

- Ο Δημητράκης; ρωτάει με έκπληξη.
- Ναι, αυτός, του απαντάει ο Χύμος.
Έφυγε θλιμμένος και απαρηγόρητος, αποφασισμένος να μην ξαναγυρίσει στη Σχολή.
Όμως η ευγνωμοσύνη προς το ζεύγος Τζουλιάδη τον έκανε να αλλάξει γνώμη» **{6}**.

Βέβαια, ο ίδιος ο Καραγάτσης στα γραπτά του, πολύ αργότερα, όταν ήταν ήδη γνωστή η κατοχική δράση του ήρωά του, ισχυριζόταν ότι ο Λιάπκιν δεν ήταν ο Νταβίντοφ (στα προλεγόμενα του διηγήματος «Μπουχούνστα» που περιλαμβάνεται στη συλλογή «Το μεγάλο συναξάρι». Δεν αναφέρει όμως και εδώ τον Νταβίντοφ με το πραγματικό του όνομα αλλά ως Βασίλι Φόμιτς Σολομόνοφ): «Ο "Συνταγματάρχης Λιάπκιν" - ο ήρωας του ομώνυμου ρομάντζου μου - είναι πρόσωπο φανταστικό. Μια διαβολική

Ο-Μ.-Καραγάτσης-στα-1925

,όμως , συγκυρία περιστατικών, έκανε τους Λαρισινούς να πιστέψουν στην ιδέα για το μυθιστορηματικό Λιάπκιν, μου την έδωσε κάποιος Ρώσος "άσπρος" ονόματι Βασίλι Φόμιτς Σολομόνοφ. Η αλήθεια είναι πως οι περιπέτειες του πραγματικού Σολομόνοφ στη Λάρισα, έμοιαζαν τρομακτικά με τα παθήματα του φανταστικού Λιάπκιν (...)

- 1** Η πρώτη επισήμανση αυτής της ιδεολογικής μεταμόρφωσης του Μ. Καραγάτση, έγινε σε επιφυλλίδα του «Ριζοσπάστη» «Ο Λιάπκιν του Καραγάτση», με την υπογραφή Σ. (2/8/1978). Με το αρχικό αυτό έγγραφε κριτικά σημειώματα εκείνη την περίοδο στην εφημερίδα του ΚΚΕ ο Μ.Μ. Παπαιωάννου
- 2** Στη Σχολή υπήρχε πυρήνας κομμουνιστών
- 3** Κώστα Περραιβού «Το περιβάλλον του Λιάπκιν». Περιοδικό «Σπαρμός», τεύχος 18-19
- 4** Ο γιατρός Χλώρος του έργου είναι ο Νίκος Φλώρος, πατέρας του Γιάννη Φλώρου, ιδρυτικού μέλους του ΠΑΣΟΚ, υπουργού Υγείας και αργότερα νομάρχη Λάρισας.
- 5** «Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν» σελ. 75-76, εκδόσεις Δημητράκου. 1933. Το αντίστοιχο στην τελική μορφή το έργου διαφέρει.
- 6** Κώστα Περραιβού «Το περιβάλλον του Λιάπκιν». Περιοδικό «Σπαρμός», τεύχος 18-19

Πηγή: fractalart.gr